

Sendt med e-post til postmottak@fad.dep.no

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet
Postboks 80004 Dep.
0030 Oslo

Hørings svar – «Hindre for digital verdiskapning»

Innledning

Nasjonalbiblioteket viser til høringsbrev av 17. januar vedrørende utredningen «Hindre for digital verdiskapning» NOU 2013:2 med høringsfrist 22. april 2013. Nasjonalbiblioteket takker for utvidet høringsfrist til 29. april 2013.

Nasjonalbibliotekets mandat er å være en av de viktigste kildene til kunnskap om Norge, nordmenn og norske forhold, her og i utlandet. Dette innebærer innsamling, bevaring og formidling av nasjonens kulturelle, intellektuelle og vitenskapelige produksjon. Grunnlaget for denne virksomheten er bl.a. Lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelige dokument av 9. juni 1989 nr. 32 (pliktavleveringsloven).

Kjernen i Nasjonalbibliotekets virksomhet er etter dette å sikre og bevare materialet i våre samlinger for ettertiden, samt å formidle dette materialet på en hensiktsmessig og forsvarlig måte. Nasjonalbiblioteket utvikler derfor digital infrastruktur for formidling til allmennheten og har som mål å digitalisere samlingene i sin helhet. Klarering av opphavsrettigheter er en viktig konsekvens av dette arbeidet.

Digitutvalgets utredning tar opp mange forskjellige temaer og fagområder, og Nasjonalbiblioteket vil først og fremst kommentere de avsnittene som berører vår virksomhet. Det vil knyttes kommentarer til avsnittet om immaterielle rettigheter, og da med vekt på opphavsrett, samt avsnittene om kulturelt innhold og offentlig digitalisering.

Generelle betraktninger

Digitutvalget fikk som oppdrag å identifisere utfordringer og eventuelle barrierer mot digital tjenesteutvikling. Videre legges det frem noen forslag til hvordan disse kan overkommes. Utvalgets oppdrag åpner ikke for en balansert analyse av utfordringene og mulighetene i en digital verden. Derimot tegnes et bilde av den digitale verdiskapningen hvor immaterielle rettigheter og annet regelverk er negative krefter som begrenser og hindrer nyskapning. Det er for Nasjonalbiblioteket uklart hva som oppnås med denne utredningen, og hvor stor betydning den vil ha i det videre arbeidet med å legge til rette for digital verdiskapning i Norge.

Immaterielle rettigheter

Digitutvalget gir en rask gjennomgang av opphavsretten, og stiller spørsmål ved om selve kompleksiteten i regelverket utgjør en markedshindring. Nasjonalbibliotekets erfaring er at mange opplever åndsverkloven som vanskelig tilgjengelig og komplisert å forholde seg til. Loven bærer preg av gjentatte endringer uten helhetlig innholdsmessig og strukturell revisjon, men dette arbeidet har Kulturdepartementet nå igangsatt.

Videre stiller utvalget spørsmål ved om det er behov for forenkling av klareringsordningene. Der en tjenesteutvikler må forholde seg til flere rettighetsorganisasjoner, mener utvalget at klareringsprosessen kan virke unødvendig vanskelig. På bakgrunn av Nasjonalbibliotekets erfaring med klarering av verk for internettpublisering eller annen bruk ut over det lånereglene i åndsverkloven tillater, er utfordringen størst der det ikke er en rettighetsorganisasjon å forholde seg til, eller der man ikke vet hvem som innehar rettighetene til et verk.

For klarering av en større mengde verk for digital tilgjengeliggjøring vil avtalelisensen være den eneste gode løsningen. Det vil si en frivillig fremforhandlet avtale mellom den som ønsker å utnytte en bestemt verkstype og en representativ kollektiv forvaltningsorganisasjon. Avtalen vil med hjemmel i lov få virkning også for de rettighetshaverne som ikke er medlem i organisasjonen, og de som det ikke er mulig å identifisere eller lokalisere. Avtalen fungerer godt på de områdene som det er åpnet for i gjeldende åndsverklovgivning, og kanskje er den også egnet som grunnlag for klarering på andre områder også.

Nasjonalbiblioteket og Kopinor inngikk høsten 2012 en avtale med nettopp slik avtalelisensvirkning som gir Nasjonalbiblioteket rett til å vise alle bøker som er publisert i Norge til og med år 2000 på Internett. Dette er grunnlaget for Nasjonalbibliotekets såkalte Bokhylla-tjeneste. Bøkene vises i fulltekst, og det kan søkes i hele innholdet. Selv om materialet ikke er tilrettelagt for nedlasting eller utskrift, kan alle med norsk IP-adresse lese over 100 000 bøker så lenge man er koblet til Internett. Målet er at Bokhylla innen utgangen av 2017 skal inneholde opp til 250 000 bøker som fremdeles er beskyttet av opphavsrett. Dette viser at det er mulig også under gjeldende regelverk å få til bred digital formidling av opphavsrettslig beskyttet innhold.

Utvalget viser til forskjellige EU-initiativ som har som mål å forenkle klarering for bruk av verk over landegrensene. I og med at avtalelisensbestemmelsen kun har nasjonal virkning er det nødvendig med internasjonale eller europeiske traktater eller direktiver for å få til «cross borden»-formidling av opphavsrettslig beskyttede verk. Det er viktig at Norge følger med på disse initiativene og påvirker utviklingen slik at den nordiske avtalisesensordningen består, og at denne klareringsformen kan få virkning over landegrensene.

Et annet opphavsrettslig tema utvalget behandler er vernetiden for åndsverk og nærstående rettigheter. De peker på at vernetiden er lang, og at dette kan føre til at innhold som ikke lenger er i salg ofte blir glemt. På generelt grunnlag er Nasjonalbiblioteket enig i at det er lang vernetid for åndsverk, 70 år etter utgangen av opphavsmannens dødsår, og at dette i en del tilfeller fører til store utfordringer når verk skal klareres. Digitutvalgets forslag virker likevel ikke realistiske. For det første er det viktig at den som har skapt et åndsverk, faktisk kan utøve en stor grad av råderett over det i sin levetid. Åndsverket er ikke til for distributørenes og tjenesteutviklernes skyld, men heller omvendt. Videre er Norge bundet av internasjonale direktiver om vernetid, og har følgelig ikke anledning til selv å begrense varigheten av vernet. Dette ville også ha ført til nye hindringer for formidling over landegrensene, da dette forutsetter en stor grad av harmonisering av lovverket.

Det virker videre noe underlig at utvalget foreslår at lånereglene skal lovfestes, all den tid dette allerede er gjort i åndsverkloven. Nasjonalbiblioteket ser det imidlertid som nødvendig at lånereglene ikke innskrenkes og at privatpersoners utnyttelsesrettigheter hva angår digitalt innhold burde klargjøres nærmere.

Kulturelt innhold

Utvalgets rapport berører flere aktører og deres betydning for formidling av kulturelt innhold. Nasjonalbiblioteket vil her kun kommentere punktet om bibliotekenes rolle.

Bibliotekene spiller en svært viktig rolle for litteraturformidlingen. Bibliotekenes litteraturformidling er langt mer enn utlån av bøker. Forfattertreff og litteraturarrangementer er eksempler på dette. Gjennom formidling av litteratur bidrar bibliotekene indirekte også til salg.

For folkebibliotekene vil deres evne til å skape aktivitet og merverdi rundt det digitale innholdet være avgjørende for deres eksistens, og det er stor aktivitet i biblioteksektoren også på dette området.

Nasjonalbiblioteket laget høsten 2011 en statusrapport om bibliotekene og e-bøkene.¹ Buskerud fylkesbibliotek ble tildelt midler av ABM-utvikling i 2009 til prosjektet *Nasjonal portal for utlån av e-bøker*. Biblioteksentralen har utviklet BS-weblån som kan håndtere utlån av E-bøker uavhengig av utlånssystem. Biblioteksystemer har også utviklet en utlåns-app.

Med unntak av prosjektet i Buskerud fylkesbibliotek ble det ikke satt i gang utlån av E-bøker fra bibliotek før våren 2013, da Kulturrådet initierte et forsøk med utlån av E-bøker innenfor innkjøpsordningen. Forsøket omfatter bibliotekene i Troms, Akershus, «buskerudforsøket», Ryfylkebibliotekene samt storbybibliotekene. Forsøket bygger på en lisensordning som binder e-bokutlånet tett opp til eksemplartilganger av papirbøker. Noen av de deltagende bibliotekene har også kjøpt e-bøker i tillegg til bøkene fra innkjøpsordningen.

Den valgte utlånsmodellen i Kulturrådets forsøk legger sterke begrensninger på utlånet og bruken av e-bøker. Digital tilgjengelighet vil kunne åpne for mer fleksible utlånsordninger som gjør litteraturen mer tilgjengelig for låneren. Utfordringen er å finne balansen mellom bibliotekenes mulighet for gratis utlån og forlagenes behov for salg av e-bøker.

Enger-utvalget (NOU 2013:4 Kulturutredningen 2014) beskriver situasjonen for E-bøker i folkebibliotekene som nedslående og mener at Nasjonalbiblioteket sammen med kommunenes interesseorganisasjon KS skal ta en aktiv rolle for å sikre bibliotekene tilgang til E-bøker.

I utredningen ber utvalget om at regjeringen ser på litteraturstøtteordningene. Nasjonalbiblioteket er enig i dette. Dagens litteraturstøtteordninger, med momsfritak på papirbøker, innkjøpsordning og bibliotekvederlag, baserer seg på papireksemplarmodellen. Både for å sikre framtidig overføring til litteraturprodusentene, og overgang til digitalt innhold og formidling, er det nødvendig at støtteordningene tas opp til vurdering.

---

¹ <http://www.nb.no/content/download/5185/57124/file/Statusnotat%20e-bøker%20feb%202012.pdf>

Offentlig digitalisering

Nasjonalbiblioteket er på generelt grunnlag enig i at det tidvis skorter på kompetansen hos innkjøpere når det gjelder digitale tjenester og produkter. Utvalgets forslag om å sette i gang et kartleggingsarbeid om den digitale innkjøperkompetansen synes likevel meget arbeidskrevende, særlig når utvalget peker på at « det bør foretas en grundig evaluering av alle større, offentlige anskaffelsesprosjekter de senere årene». Det foreslås videre at «offentlige digitalanskaffelsen» bør samordnes. Dette er egentlig et spørsmål som angår alle anskaffelser, og etter det Nasjonalbiblioteket kjenner til har FAD har allerede satt i gang en arbeidsgruppe som skal utarbeide en generell rapport om samordning av statlige innkjøp.

Ellers kan det nevnes at for Nasjonalbiblioteket og Universitets- og høyskolesektoren er UNINETT en viktig aktør som faktisk samordner en del av de digitale innkjøpene.

Hva angår plassering av regler for viderebruk av offentlige data peker utvalget på at «offentlighetslovens formål har vært å legge til rette for en åpen og gjennomsiktig forvaltning, mens lovbestemmelsene om viderebruk av informasjon har hatt næringsutvikling som primærformål». Nasjonalbiblioteket er enig med utvalget i at det kan være en god idé å plassere lovbestemmelsene om viderebruk i åndsverkloven snarere enn i offentleglova.

Med hilsen

Vigdis Moe Skarstein
Nasjonalbibliotekar

Maria Jongers
Juridisk seniorrådgiver